

Onderwijskwaliteit aan Nederlandse universiteiten

In discussies over de onderwijskwaliteit wordt continu beweerd dat deze daalt. In dit onderzoek wordt aangetoond dat er juist een stijging is van de ervaren onderwijskwaliteit. Een verdere stijging kan vooral worden gerealiseerd door het primaire onderwijsproces te verbeteren.

Studentenevaluaties van universiteiten worden steeds belangrijker. De scores per opleiding worden elk jaar openbaar gemaakt in Elsevier. Aankomende studenten gebruiken deze scores bij de keuze van hun universiteit. Het is dus belangrijk voor een opleiding om hoog te staan in de hieruit resulterende ranglijst. Maar waar wordt de uiteindelijke evaluatie van een opleiding aan een bepaalde universiteit nu op gebaseerd? Speelt bijvoorbeeld onderwijskwaliteit echt een belangrijke rol of is het voor de student veel belangrijker dat er goede faciliteiten, zoals computerzalen zijn? Daarnaast wordt vaak beweerd dat het onderwijsniveau achteruit gaat. Maar vinden de studenten dat ook? In dit artikel zullen de studentenevaluaties worden bestudeerd. Hierbij wordt eerst bekeken of de evaluaties tussen universiteiten en studierichtingen verschillen. Vervolgens wordt nagegaan of er een positieve dan wel negatieve ontwikkeling is in de studentenevaluaties. Daarna wordt modelmatig onderzocht welke elementen van de opleiding (bijvoorbeeld onderwijs, faciliteiten, organisatie) de evaluaties vooral beïnvloeden. Tenslotte worden, vanwege het grote aantal studenten dat economie- en bedrijfskunde opleidingen volgt in Nederland, en de economische focus van dit tijdschrift, de evaluaties van deze opleidingen nader onderzocht.

Onderzoeksmethode

In dit onderzoek is voor zes jaar gegevens over studentenevaluaties van opleidingen aan verschillende universiteiten verzameld uit de jaarlijkse uitgave van het weekblad Elsevier waarin deze gegevens gerapporteerd worden. Dit geeft een steekproef van 835 waarnemingen. In dit onderzoek worden studenten van verschillende opleidingen en universiteiten gevraagd de totale opleiding te beoordelen met een rapportcijfer van 1 tot en met 10. Daarnaast wordt gevraagd om verschillende elementen van de opleiding een rapportcijfer te geven. Er wordt eerst bekeken hoe deze scores verschillen tussen verschillende universiteitssteden, opleidingsgroepen (alfa zoals letteren, bèta zoals natuurkunde en gamma zoals economie) en of de scores verschillen over de zes jaren heen. Vervolgens wordt de uiteindelijke evalu-

atie verklaard. Hiervoor worden de evaluaties over de volgende procesonderdelen: faciliteiten, inrichting van de opleiding, docenten, onderwijs, toetsing en de organisatie, gebruikt als verklarende variabelen.

Verschillen tussen universiteiten

In de eerste analyse wordt onderzocht of er daadwerkelijk verschillen bestaan in evaluaties tussen universiteiten. De vraag hierbij is of er universiteiten zijn die over de zes jaren significant hoger scoren dan andere universiteiten. In figuur 1 worden de gemiddelden van de universiteiten weergegeven. De universiteiten worden beoordeeld op een schaal van 1 (zeer ontevreden) tot en met 10 (zeer tevreden). Statistisch gezien verschillen de scores van de universiteiten significant van elkaar. Opvallend is echter wel dat verschillen tussen de universiteiten relatief klein zijn. De TU Delft scoort met een 6,86 het laagst, terwijl Wageningen het hoogst scoort met een 7,39. Dit is een verschil van iets meer dan een half punt. Wageningen en Delft hebben echter een zeer specifieke richting: landbouw en techniek. Bij de bredere universiteiten zijn de verschillen kleiner. De scores liggen daar rond de 7,1. Studenten zijn dus redelijk tevreden over de aan deze universiteiten aangeboden opleidingen.

Ontwikkelingen over de tijd

In het maatschappelijke debat is er een continue discussie over de kwaliteit van het onderwijs. Zo gingen in 2005 duizenden studenten naar Den Haag om te demonstreren voor een betere onderwijskwaliteit. Maar is er daadwerkelijk sprake van een verslechterende onderwijskwaliteit aan universiteiten, althans volgens de studenten zelf? Om dit uit te zoeken zijn de gemiddelden per jaar bekeken. De resultaten van deze analyse staan in figuur 2. De scores lijken over de tijd licht te stijgen, en dus lijkt er geen bewijs voor dalende evaluaties van opleidingen te zijn. Dit betekent nog niet dat de objectieve kwaliteit niet is afgenomen. Zo kunnen de eisen voor een opleiding verlaagd zijn, of kunnen aangeboden vakken minder zwaar geworden zijn. De resultaten laten alleen zien dat studenten de kwaliteit van de opleidingen over de tijd gemiddeld iets beter waarderen.

Verschillen tussen typen opleidingen

Bij universitaire opleidingen wordt vaak het onderscheid gemaakt tussen alfa-, bèta- en gamma-opleidingen. De beoordelingen van deze typen opleidingen verschillen significant van elkaar. Alfa-opleidingen scoren gemiddeld het hoogst met

**PHILIP HANS FRANSES
EN PETER VERHOEF**
Hoogleraar Erasmus
Universiteit Rotterdam,
hoogleraar Rijksuniversi-
teit Groningen

een score van 7,1, terwijl bèta-opleidingen gemiddeld een 7,10 scoren. De grote gamma-opleidingen, zoals economie, scoren relatief het laagst met 6,99.

Determinanten van evaluaties

Tot nu toe is in dit artikel vooral gekeken naar verschillen tussen universiteiten en type opleidingen en de ontwikkelingen over de tijd. Maar hoe zouden de evaluaties kunnen worden verbeterd? Moet er bijvoorbeeld meer aandacht worden besteed aan de faciliteiten of moet er vooral geïnvesteerd worden in de onderwijskwaliteit door bijvoorbeeld training van docenten? Om het effect hiervan te bepalen worden de totale scores op de scores van onderliggende kwaliteitselementen zoals faciliteiten (computers, locatie tentamens), inrichting van de opleiding (keuzemogelijkheden in opleiding, stagemogelijkheden, studeren buitenland), docenten, kwaliteit van het onderwijs, de toetsing van kennis (aansluiting tentamens bij studiestof), en de organisatie (communicatie naar student en roosters), geregresseerd.

In het regressiemodel worden naast deze scores ook universiteit, evaluatiejaar, en het type studie meegenomen. Dit wordt gedaan om te zien of de al gerapporteerde gevonden verschillen tussen universiteiten, evaluatiejaren, en opleidingstypen blijven bestaan, ook wanneer gecontroleerd wordt voor de scores op onderliggende elementen.

In tabel 1 worden alleen de coëfficiënten met bijbehorende significantieniveaus voor de onderliggende elementen gerapporteerd. De grootte van de coëfficiënt laat zien, wat het mogelijke effect zou kunnen zijn van een mogelijke verandering in de beoordeling van een element op de totale evaluatie. Omdat er geen veranderingen gemodelleerd worden over de tijd, moet daar wel voorzichtig mee omgegaan worden. Alle meegenomen elementen hebben een significante invloed op de totale evaluatie (P-waarde <0,01) De kwaliteit van het onderwijs heeft de grootste coëfficiënt met een waarde van 0,28. Dit betekent dat wanneer een opleiding een punt hoger scoort op de factor onderwijs, de totale evaluatie 0,28 hoger is. Vervolgens zijn er een aantal elementen van een opleiding, die een ongeveer even grote invloed hebben, en dat zijn de docenten, de aangeboden faciliteiten en de inrichting van de opleiding. De beoordeling van de organisatie en de toetsing hebben een relatief beperkte invloed.

Zoals aangegeven zijn in de analyse ook variabelen meegenomen die controleren voor de universiteit, het type opleiding en het jaar van de evaluatie. Opvallend is dat er geen significante verschillen tussen universiteiten gevonden worden. Dit lijkt erop te wijzen, dat de verschillen tussen universiteiten vooral ontstaan door de verschillen in beoordeling van de onderliggende elementen, zoals onderwijs en faciliteiten. Er zijn echter nog steeds significante

De resultaten laten alleen zien dat studenten de kwaliteit van de opleidingen over de tijd gemiddeld iets beter waarderen

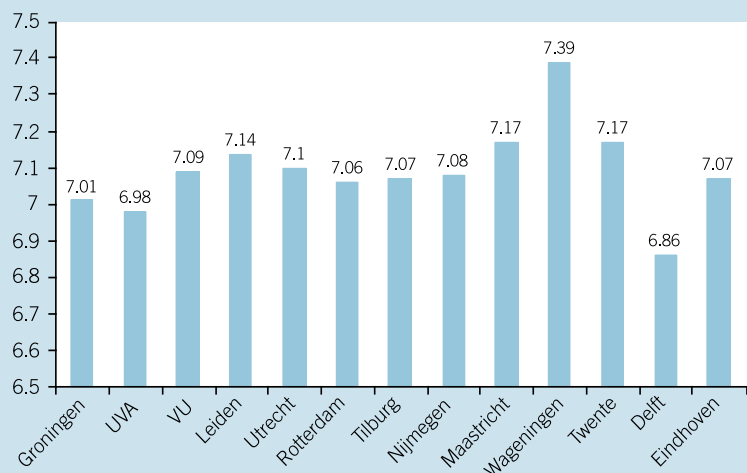
verschillen over de tijd. De resultaten bevestigen de al getoonde stijging van de totale evaluaties over de tijd. Dus ook wanneer gecontroleerd wordt voor de ontwikkeling in de scores op aspecten van een opleiding, blijft er een stijging in de totale evaluatie zichtbaar. Deze stijging is echter wel kleiner. Dit wordt veroorzaakt doordat er ook stijging zichtbaar is in onderliggende dimensies, zoals het onderwijs zelf.

Economie en bedrijfskunde

In de laatste analyse in dit artikel wordt specifiek ingegaan op de situatie bij economie- en bedrijfskunde-opleidingen aan Nederlandse universiteiten. Wanneer de totale evaluaties over de jaren geanalyseerd worden zonder rekening te houden met scores op onderliggende elementen (zie figuur 3), scoort Maastricht het hoogst, de UVA het laagst, en tussen deze twee universiteiten zit er een significant verschil van 0,4 punt. De verschillen zijn dus relatief klein. Tilburg scoort gemiddeld genomen ongeveer 0,1 punt lager dan Maastricht. Erasmus, VU en

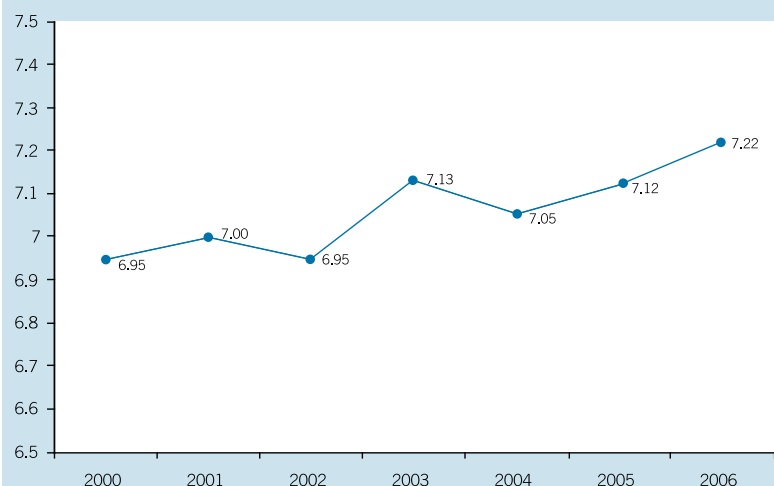
figuur 1

Evaluaties van universiteiten, gemiddeld over jaren en opleidingen (N=835)

figuur 2

Gemiddelde evaluaties van universitaire opleidingen in Nederland per jaar. (N=835)

Utrecht bevinden zich in de middenmoot. Ook bij de economie- en bedrijfskunde-opleidingen is er een stijgende lijn in de evaluaties zichtbaar. Gemiddeld genomen is in 2006 de evaluatiescore 0,4 punt hoger dan in 2000.

Voor de economie- en bedrijfskunde-opleidingen is ook gekeken naar de invloed van de verschillende elementen. De resultaten van deze analyse staan in tabel 2. Ook bij economie- en bedrijfskunde-opleidingen is de onderwijskwaliteit het meest van belang. Opvallend is wel dat inrichting van de opleiding minder belangrijk is in vergelijking met de analyse voor alle opleidingen (zie tabel 1: 0,10 versus 0,19). Ook in deze analyse blijkt weer dat het effect van de universiteit wegvalt als de scores op verschillende elementen van de opleiding meegenomen worden.

De kleinere bèta- en alfa-opleidingen worden beter gewaardeerd dan de grotere gamma-opleidingen

Conclusies

Universiteiten scoren verschillend op evaluaties, maar deze verschillen zijn wel relatief klein. Wageningen komt gemiddeld het best uit de bus, terwijl Delft het laagst scoort. De vraag is echter of deze verschillen totaal veroorzaakt worden door een betere onderwijskwaliteit of juist ook gedeeltelijk ontstaan door verschillen tussen studenten en de omgeving van de universiteit. Zo zouden studenten in Maastricht positiever kunnen zijn vanwege hun expliciete keuze voor het specifieke onderwijsstelsel van Maastricht. De uitgevoerde analyse kan deze oorzaken niet uitsluiten. De kleinere bèta- en alfa-opleidingen worden beter gewaardeerd dan de grotere gamma-opleidingen. Vast staat wel dat de oordelen van de studenten sinds 2000 elk jaar wat meer positief zijn. De kwaliteit van het onderwijs is de belangrijkste determinant van de totale evaluatie van een opleiding, met op een ruime afstand gevolgd de kwaliteit van de docenten staf. De organisatie van de opleiding heeft maar een relatief beperkte invloed op de totale evaluatie van het onderwijs. Een belangrijke conclusie, voor wat het de studenten betreft, is dus dat universiteiten zich vooral moeten richten op het primaire proces en dat is onderwijs. Tot slot is er geen bewijs voor de veelgehoorde uitspraak dat het onderwijs als minder goed ervaren wordt, door de nadruk op onderzoek.

tabel 1

Effect van aspecten van een opleiding op de totale evaluatie van een universitaire opleiding ($R^2=0,98$) (N=835)

Verklarende variabele	Coëfficiënt	P-waarde
Faciliteiten	0,18	<0,01
Inrichting opleiding	0,17	<0,01
Docenten	0,19	<0,01
Onderwijskwaliteit	0,28	<0,01
Toetsing van kennis	0,07	<0,01
Organisatie	0,10	<0,01

figuur 3

Evaluaties van opleidingen economie en bedrijfskunde gemiddeld over jaren (N=91)

tabel 2

Effect van aspecten van een opleiding op de totale evaluatie van een economie of bedrijfskunde opleiding ($R^2=0,98$) (N=91)

Verklarende variabele	Coëfficiënt	P-waarde
Faciliteiten	0,19	<0,01
Inrichting opleiding	0,12	<0,01
Docenten	0,19	<0,01
Onderwijskwaliteit	0,28	<0,01
Toetsing van kennis	0,10	<0,01
Organisatie	0,10	<0,01